

– функціональної готовності, що припускає сформованість професійно важливих знань, умінь і навичок та управління емоційними станами;
– особистісної готовності, що включає сформованість і розвиненість адаптивних індивідуально-психологічних й індивідуально-психофізіологічних властивостей.

Результатом психологічної підготовки є готовність до безпомилкових, ефективних дій в умовах професійного стресу й ризику з мінімальними витратами адаптивних ресурсів.

4. Психологічна допомога у важких кризових станах називається екстреною психологічною допомогою, основною метою якої є профілактика патологічних змін, відновлення й збереження психосоматичного здоров'я. Психологічна допомога в екстремальних умовах може виявлятися у двох основних формах: індивідуальній і груповій. Індивідуальна допомога проводиться, як правило, у вигляді консультативної бесіди. Групова – у формі психологічного тренінгу.

5. Психологічна реабілітація після участі в екстремальних подіях визначається як система соціально-психологічних, психофізіологічних, медико-психологічних, загальнооздоровчих заходів, спрямованих на відновлення, корекцію чи компенсацію порушених психосоматичних функцій, психофізіологічних станів, особистісних властивостей. Специфіка режиму реабілітаційної роботи залежить від рівня і змісту станів та розладів людини.

Висновки. Таким чином, екстремальні ситуації призводять до порушення рівноваги між організмом і навколишнім середовищем, що викликає значну нервову напругу, негативно позначається на фізичному та психічному здоров'ї людини і, як наслідок, настає неспецифічна реакція організму у вигляді емоційних станів, таких як стрес, афект, фрустрація.

Психологічне забезпечення діяльності в екстремальних ситуаціях є цілісною системою соціально-психологічних, психологічних і психофізіологічних заходів, спрямованих на оцінку й прогнозування адаптації, індивідуальної і групової надійності та професійної безпеки з метою оптимального використання індивідуальних адаптивних ресурсів, можливостей і здібностей для підвищення ефективності діяльності, збереження й відновлення здоров'я людини.

Список бібліографічних посилань

1. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации // Справочник практического психолога. М. : ЭКСМО, 2006. С. 96, 135–137.
2. Лебедев В. И. Личность в экстремальных условиях : сб. науч. трудов. М. : Политиздат, 1999. С. 167–171.
3. Васильева А. В., Недошивин А. О. Психологические аспекты психосоматических расстройств. СПб., 2000. С. 25–28.
4. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 67–69.
5. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія. Київ : Міленіум, 2004. С. 127–128.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.98

Валентина Павлівна КОРЖ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального процесу, криміналістики

та судової експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9431-8727>

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ І КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ РОЗШУКУ ОСОБИ, ЗНИКЛОЇ БЕЗВІСТИ

Вищою соціальною цінністю в державі є визнання на конституційному рівні право людини на життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Цей конституційний принцип зобов'язує державу, її органи і посадових осіб вжити всіх можливих заходів для розшуку особи, зниклої безвісти Законодавчого врегулювання підлягають суспільні правовідносини, пов'язані з придбанням правового статусу осіб, зниклих безвісти при будь-яких обставинах, в тому числі в умовах збройного конфлікту, воєнних дій, заворушень всередині країни, надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру, іншими подіями, які можуть викликати масову загибель людей.

За даними правової статистики Департаменту комунікації Національної поліції України у 2016 році в органах оперативними підрозділами кримінальної поліції було зареєстровано близько 43 тисячі повідомлень про зникнення людей, у 2017 – 35 тисячі, у 2018 – 45 тисячі таких повідомлень. З числа безвісти зниклих жертвами злочинів в 2016 році стали 112 осіб, а в 2017 – 86. Із загальної кількості зниклих безвісти за останні роки не вдалося розшукати близько 5 тисяч осіб. Їх дані залишаються в базі криміналістичних обліків.

Правову основу розшуку осіб зниклих безвісти, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з невідомим зникненням громадян, становить національне законодавство України. Зокрема : закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінально-процесуального, Кримінального Кодекси, Закон «Про правовий статус осіб зниклих безвісти» (від 12.07.2018). Цей Закон поширюється на суспільні правовідносини, пов'язані з придбанням правового статусу осіб, зниклих безвісти в умовах збройного конфлікту, в зв'язку з військовими діями, заворушеннями всередині країни, надзвичайними ситуаціями природного або техногенного характеру, іншими подіями, які можуть викликати масову загибель людей, а також осіб, зниклих безвісти при будь-яких інших обставинах.

У статті 4 Закону «Про правовий статус осіб зниклих безвісти» вперше визначається поняття «особи, зниклого безвісти». У цій статті зазначено, що людина отримує статус зниклого безвісти з моменту подачі заяви про зникнення людини безвісти і його розшуку або ж за рішенням суду. При цьому родичі особи, зниклого безвісти, мають право знати про те, де вона знаходиться, або ж про місце її загибелі і поховання, отримати останки загиблого. Вперше на законодавчому рівні визначено права людини, яка зникла безвісти (стаття 5 Закону), і яка має всі права, гарантовані Конституцією та законами України, а також має право на всебічне розслідування обставин його зникнення і встановлення місцезнаходження. Держава зобов'язана вжити всіх можливих заходів для розшуку особи, зниклого безвісти.

Цим законом унормовано утворення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти при особливих обставинах, з метою збору, накопичення та централізації даних про таких осіб, а також обліку інформації, необхідної для їх ефективного розшуку. Оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції України вносять відомості до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти про розшук, встановлення місця перебування особи, зниклого безвісти, або місця її поховання, або місцезнаходження останків такої особи та повідомляють про це родичів, заявника.

У практичній діяльності проведення розшуку осіб, зниклих безвісти, розслідування злочинів, пов'язаних зі зникненням громадян, ускладнюється, у зв'язку з недосконалістю окремих положень КПК України. Так, відповідно до вимог ст. 214 КПК, заява про розшук особи, безвісти зниклого, невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, без проведення попередньої перевірки реєструється в Єдиному реєстрі досудового розслідування Слідчий, після реєстрації заяви, починає розслідування і в порядку ст. 246 КПК дає письмове доручення працівникам оперативного підрозділу проводити розшук безвісно зниклої особи.

Вважаємо, що в ситуації, коли до поліції надходить заява про особу, яка безвісти зникла, оперативні працівники реєструють цю заяву у Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти та проводять самостійну перевірку цієї заяви без подальшої реєстрації її у Єдиному реєстрі досудового розслідування. На особу, яка безвісти зникла оперативний працівник заводить оперативно-розшукову справу, складає відповідну постанову. На початковому етапі попередньої перевірки необхідно висунути такі конкретні версії:

перша – особа стала жертвою викрадення, чи іншого тяжкого злочину;

друга – вона став жертвою вбивства;

третья – особа є жертвою нещасного випадку;

четверта версія – особа покінчила життя самогубством.

п'ята – особа жива, але не бажає спілкуватися з родичами, знайомими;

шоста версія – особа затримана за скоєння злочину і перебуває у слідчому ізоляторі;

сьома – особа поїхала на заробітки в інший регіон або в іншу країну;

восьма версія – особа знаходиться в зоні військового конфлікту.

Під час перевірки зазначених версій оперативному працівнику доцільно використовувати наступні криміналістичні рекомендації:

Рекомендація 1. Визначити стать, зріст, вік, інші дані про безвісно зниклу особу за заявою заявника.

Рекомендація 2. Перевірити дані щодо наміру особи та відсутність захворювання, яке може зумовити смерть, утрату пам'яті, орієнтування в часі та просторі.

Рекомендація 3. Перевірити дані про хворобу особи та про наявність причин приховування від близьких родичів свого виїзду, виходу з дому на тривалий час, зміну житла тощо.

Рекомендація 4. Перевірити наявність за місцем проживання або роботи зниклої особи особистих документів, одягу, грошових коштів, без яких особа не змогла б обійтися у випадку тривалої відсутності, або наявність у особи грошових коштів, інших цінностей, що могли притягнути увагу злочинців.

Рекомендація 5. Перевірити наявність тривалих конфліктів у сім'ї.

Рекомендація 6. Перевірити наявність злочинних зв'язків, погроз на адресу зниклої особи, суперечливі пояснення та нелогічну поведінку тих, хто мав контакти з особою напередодні її зникнення.

Рекомендація 7. Провести огляд житла, салону автомобіля, робочого приміщення з метою виявлення слідів, які б свідчили про можливість вчинення злочину.

Рекомендація 8. Провести збір даних, опитування осіб щодо причини можливого вбивства особи.

Рекомендація 9. Провести опитування близьких родичів зниклої особи і встановлення факту несвоєчасного повідомлення правоохоронних органів про безвісне зникнення особи.

Рекомендація 10. Провести огляд приміщення, де проживала або тимчасово знаходилася зникла особа з метою встановлення факту раптового ремонту приміщення, меблів тощо.

Рекомендація 11. Перевірити наявність у зниклої особи транспортних засобів і їх місце знаходження.

Вважаємо, що підставою для розслідування можуть бути достатні дані, що вказують на наявність ознак вбивства чи іншої кримінальної події відносно особи безвісти зниклої. Слідчий реєструє зазначену інформацію у Єдиному реєстрі досудового розслідування і з метою одержання доказової інформації планує проведення першочергових слідчих дій. Зокрема: *огляд приміщення, в якому проживала зникла особа, огляд території присадибної ділянки* Огляд інших приміщень і будівель на території, подвір'я; допит в якості свідка, заявника, близьких родичів, сусідів, колег по роботі; обшук, як правило, в приміщенні або його частині; вилучення документів,

іншої кореспонденції зниклої особи; освідування осіб, які мають злочинні зв'язки і останній час підтримували взаємовідносини із зниклою особою та їх допит; освідування осіб, які мали відношення до втрати зниклою особою майнових чи інших прав та їх допит; освідування осіб, які придбали житло, автомобіль зниклого напередодні його зникнення та їх допит; пред'явлення для впізнання близьким родичам документів, речей, предметів зниклої особи; доручення оперативним працівникам в порядку статті 246 КПК про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та встановлення місця перебування зниклої особи, трупа.

У ситуації, коли труп безвісно зниклої особи знайдено слідчому необхідно здійснити низку невідкладних слідчих дій:

– огляд місця виявлення невпізнаного трупа (частин тіла) за участю спеціалістів: судового медика, криміналіста, кінолога, біолога та інших;

- пред'явлення для впізнання трупа близьким родичам зниклої особи ;
- пред'явлення для впізнання одягу близьким родичам зниклої особи ;
- призначення комплексної медико-криміналістичної експертизи трупа;
- призначення комплексної портретно-антропологічної експертизи;
- призначення портретно-ідентифікаційної експертизи;
- призначення експертизи слідів мікрочастинок;
- призначення судово-біологічної експертизи та інших.

Слід зазначити, що результати експертних досліджень містять важливу доказову інформацію про особу безвісти зниклого. Досвід сучасної експертної практики дозволяє одержати висновки дактилоскопічної експертизи (для порівняння дактилоскопічних карт, знятих із трупа й особи, яка безвісно зникла, котрі, вірогідно, є однією і тією ж особою); висновки криміналістичної експертизи для ідентифікації одягу, інших предметів, знайдених на трупі, за їх фотознімками; висновки комплексної судово-медичної і фізико-технічної експертизи; висновки молекулярно-генетичної експертизи; висновки медико-криміналістичної експертизи черепа.

Вважаємо, що застосування в експертній і криміналістичній діяльності сучасного методу генетичної ідентифікації є актуальним і необхідним для встановлення особи безвісти зниклої. Висновки молекулярно-генетичної, криміналістичної експертизи черепа мають доказове значення для розслідування вбивства чи іншої кримінальної події відносно особи безвісти зниклої.

Одержано 31.10.2019

УДК 342.6

Володимир Валерійович КОРНІЄНКО,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного
адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7338-0794>

ЗАХИСТ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Під час реформування системи Міністерства внутрішніх справ України виняткове значення мають проблемні аспекти захисту прав і свобод людини і громадянина.

Яскраво підтверджують наведену тезу відповідні норми чинної Конституції України:

«Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними...

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості...

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Обов'язок держави – захищати життя людини...

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності...

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність...

Стаття 29. Кожному гарантується недоторканність житла...

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя...

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України...» [1] та багато інших.

Наукові дослідження присвячені вивченню проблематики щодо захисту загальнолюдських цінностей в праві завжди займали і продовжують займати пріоритетні позиції в правовій науці з поміж інших.

Огляд матеріалу, котрий складає предмет дослідження вчених-юристів, а також представників практичної сфери діяльності юриспруденції, дозволяє стверджувати, що основні права та свободи людини вивчено досить детально і всебічно.

Протягом останніх десятиліть вийшли друком сотні наукових робіт, на сторінках яких можна знайти розгляд різноманітних аспектів одного предмету, котрим є загальнолюдські цінності, як елемент основних прав людини. Але